

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2022-74-99-108>
УДК 378.147:811.161.2

ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО МОВЛЕННЯ

© Чусшкова О.В.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора

Чусшкова Оксана Володимирівна: ORCID 0000-0002-7995-6608; chueshkova@ukr.net; кандидат філологічних наук; доцент кафедри краєзнавчо-туристичної роботи, соціальних і гуманітарних наук; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна;

Статтю присвячено аналізу найтиповіших мовних помилок, наявних у текстах наукових праць молодих дослідників, запропоновано дієві механізми формування мовнокомунікативної компетентності здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії під час опанування курсу «Українське наукове мовлення». Розглянуто поняття «мова науки», констатовано, що опанування наукової української мови є важливою передумовою підготовки досконалого наукового тексту, успішної презентації результатів наукового дослідження. Водночас зазначено, що сучасні наукові праці часто містять порушення мовних норм (науковці започаткували навіть окремий напрям досліджень – «лінгвістика помилок», або «помилкознавство», «девіатологія»). Мовну компетентність розтлумачено як знання норм сучасної літературної мови та вміння застосовувати їх на практиці й виділено, відповідно до типів мовних норм, орфоепічну, акцентологічну, лексичну, словотвірну, морфологічну, синтаксичну, орфографічну, пунктуаційну й стилістичну мовну компетентність. На підставі того, що мовна компетентність є складником комунікативної, запропоновано одне поняття – мовнокомунікативна компетентність як сукупність знань про спілкування в різних умовах та вміння застосовувати ці знання на практиці, що дасть можливість здобувачам вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, а також кваліфіковано відображати їх у наукових публікаціях. Запропоновано огляд порушень мовних норм у текстах молодих дослідників, а також систему вправ і завдань, спрямованих на формування стійких навичок у цій царині. Висловлено впевненість у тому, що набуті здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії філологічні знання протягом опанування курсу сприятимуть підвищенню загальної мовленнєвої культури як майбутньої наукової еліти, так і суспільства в цілому.

Ключові слова: мовна норма, мовнокомунікативна компетентність, наукова мова, помилки в наукових текстах, система вправ і завдань.

Chueshkova O. "Formation of language and communicative competence of PhD students in classes of Ukrainian Scientific Language"

The article deals with the analysis of the most common language errors in scientific works of young researchers and suggests effective mechanisms for the formation of language and communicative competence of PhD students within the "Ukrainian Scientific Language" course. The term "scientific language" is considered; it is stated that mastering Ukrainian for scientific purposes is an important prerequisite to perfect scientific writing and successful presentation of research results. At the same time, it is noted that modern scientific works often contain a breach of language norms (scientists have even initiated a special area of research – "linguistics of errors", or "error studies", "deviatology"). Language competence is interpreted as knowledge of the norms of modern literary language and ability to practically apply them in accordance with the types of linguistic norms; orthoepic, accentual, lexical, word-building, morphological, syntactic, orthographic, punctuation and stylistic language competences are singled out. Based on the fact that language competence is a component of communicative one, the unified term is proposed – language and communicative competence, which is defined as a set of knowledge about communication in different conditions and ability to apply this knowledge in practice, which will allow students to freely present and discuss research results as well as to decently reflect them in scientific publications. An overview of language norms breach in scientific writing of young researchers, as well as a system of exercises and tasks aimed at developing sustainable skills in this area is proposed. It is believed that philological knowledge acquired by PhD students when taking the course will help to improve general language culture of both the future scientific elite and society as a whole.

Keywords: language norm, language and communicative competence, scientific language, errors in scientific writing, system of exercises and tasks.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Мовна якість наукової продукції суттєво впливає на її теоретичну й практичну цінність. Для ефективної наукової діяльності потрібні не тільки глибокі спеціальні знання, досконале володіння методологією наукової творчості, а й ґрунтовна мовна підготовка, вільне послуговування літературною мовою. «Мовне чуття» є важливим і суттєвим показником інтелектуального рівня та загальної культури науковця. Завдяки науковій мові як обов'язковому складнику національної літературної мови, що виступає невід'ємним атрибутом держави та її ознакою, підтримується національна гідність, духовність народу і передаються у світовий інформаційний простір національні досягнення з різних галузей знань. Саме національною науковою мовою забезпечується зв'язок між концептуальною і вербальною картинами світу під час пізнання [3].

Роль і значення мови в науці чітко окреслив видатний хімік А. Лавуазьє: «Оскільки слова зберігають і передають уявлення, то з цього виходить, що не можна ні вдосконалити мову без вдосконалення науки, ні науки без вдосконалення мови, і що які б не були вірогідні факти, які б не були правильні уявлення, викликані останніми, вони будуть виражати лише помилкові враження, якщо в нас не буде точних виразів для їх передачі» [цит. за 1, с. 4].

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. З-поміж дослідників наукової мови називаємо Н. Бабич, Ф. Бацевича, Д. Гринчишина, Л. Кравець, А. Коваль, Л. Мацько, Г. Онуфрієнко, М. Пентилюк, О. Пономарева, А. Сербенську, О. Семенов, Є. Чак тощо. Об'єктом досліджень названих учених є наукові тексти, предметом – мовно-жанрові особливості наукового стилю, етичні норми наукового спілкування. Такі розвідки поглиблюють знання про науковий стиль; розширюють уявлення про наукову мову, головні категорії, властивості, структуру, мовні засоби наукового тексту, основи майстерності наукового виступу; дозволяють опанувати технології роботи з науковим текстом, розвивати вміння й навички мовностилістичного аналізу наукового тексту; формують стилістичну компетенцію; виховують мовний смак і мовне чуття, критичне ставлення до ненормативної вимови; дають змогу оцінювати наукове мовлення в різних комунікативних ситуаціях щодо

дотримання норм літературної мови, редагувати наукові тексти різних жанрів тощо.

У нашій роботі терміни «мова науки», «наукова (спеціальна) мова», «наукове мовлення» використовуємо як синоніми й тлумачимо їх як «засоби мови, що характеризують усі функціонально-стильові різновиди наукової сфери спілкування; специфічна система граматичних і семантичних засобів вираження знакових одиниць, які становлять ядро і периферію наукового стилю» [4, с. 10].

Постановка завдання. Опанування наукової української мови є важливою передумовою підготовки досконалого наукового тексту, успішної презентації результатів наукового дослідження. Водночас маємо констатувати, що сучасні наукові праці часто містять порушення мовних норм. Започатковано навіть окремий напрям досліджень – «лінгвістика помилок», або «помилкознавство», «девіатологія». Мета пропонованої розвідки – проаналізувати найтипівіші мовні проблеми, наявні в текстах наукових праць молодих дослідників, і запропонувати дієві механізми формування мовнокомунікативної компетентності здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії під час опанування курсу «Українське наукове мовлення».

Виклад основного матеріалу. Мовну компетентність розуміємо як знання норм сучасної літературної мови та уміння застосовувати їх на практиці. Відповідно до типів мовних норм виділяємо такі різновиди мовної компетентності:

- ✓ орфоепічну та акцентологічну (правильна вимова та наголошування слів);
- ✓ лексичну (уживання слів у властивих їм значеннях);
- ✓ словотвірну (вибір морфем, їх розташування і сполучення у складі нового слова);
- ✓ морфологічну (творення форм слів, правильність їхнього поєднання з іншими словами);
- ✓ синтаксичну (правильна побудова словосполучень і речень);
- ✓ орфографічну (грамотне написання слів);
- ✓ пунктуаційну (правильне вживання розділових знаків);
- ✓ стилістичну (вибір мовних засобів відповідно до умов спілкування і стилю викладу).

Мовна компетентність є складником комунікативної, що є підставою об'єднати їх в одне поняття мовнокомунікативної компетентності.

Мовнокомунікативна компетентність науковця – це сукупність знань про спілкування в різних умовах та умінь їх застосовувати на практиці, що дасть можливість вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, а також кваліфіковано відображати їх у наукових публікаціях.

Дисципліна «Українське наукове мовлення» для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії є нормативною та спрямована, відповідно до внутрішнього стандарту вищої освіти Української інженерно-педагогічної академії за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти, на набуття таких компетентностей, як: ЗК 2. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні; ЗК 8. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; ЗК 9. Здатність до усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження. Кількарічний досвід викладання цього курсу дозволив вибудувати як оптимальну структуру дисципліни, так і її змістове наповнення.

На вивчення курсу відведено 90 годин. Лекційний матеріал розрахований на 6 годин і передбачає опанування трьох тем: «Державна мова – мова наукового спілкування»; «Мовна система наукового стилю»; «Усне наукове спілкування». Вибір цих тем не випадковий, адже, говорячи про культуру наукової мови, зазвичай мають на увазі три аспекти: нормативний, комунікативний та етичний. Нормативний передбачає знання літературних норм і вміння застосовувати їх у науковому мовленні; комунікативний – добір найдоцільніших мовних засобів; етичний аспект передбачає дотримання норм поведінки, повагу до учасників спілкування, доброзичливість, тактовність [4, с. 10]. Питання, які виносяться на обговорення під час лекцій, охоплюють саме ці складники [10].

Прикладний аспект курсу реалізується під час проведення практичних занять (18 годин), тематика яких безпосередньо пов'язана з формуванням мовнокомунікативної компетентності. Наскрізним для курсу, як уже зазначалося вище, є поняття мовної норми, проте її порушення фіксуємо в багатьох роботах здобувачів. Надалі пропонуємо огляд найтипівіших відхилень у текстах молодих дослідників, а також систему вправ і завдань,

спрямованих на формування стійких навичок у цій царині.

На першому практичному занятті, присвяченому загальному огляду мовних норм, запропоновано тексти з порушеннями для редагування [11, с. 9 – 10]. Завдання здобувача – знайти помилки й виправити їх. Для цього на першій лекції було здійснено ґрунтовний огляд словникарських праць, посібників, більшість із яких представлено в мережі «Інтернет» [2, 5, 6, 7, 12]. Ознайомлення на лекції й подальша робота із цими ресурсами на першому і наступних практичних заняттях сприятиме ефективному й результативному виконанню завдань, а також формуватиме стійкі навички знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел на основі сучасних технологій її пошуку, використовувати інформаційні ресурси та програмні продукти з метою виконання завдань наукового дослідження. До речі, формування цих навичок є одним з результатів курсу.

Наступне практичне заняття має на меті унеможливити появу лексичних помилок у наукових текстах (тут і далі наводимо приклади з робіт здобувачів, з етичних міркувань авторів/авторок не вказуємо, у дужках подаємо правильний варіант):

➤ актуальність цього дослідження полягає в тому, що довгий час цю проблему розглядали **виключно** (винятково) з медичної точки зору;

➤ знаходить оригінальні **рішення** (розв'язання) професійних **задач** (завдань); здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове **вирішення** проблеми; інформаційні технології дозволяють орієнтувати **задачі** навчального процесу на реалізацію потенційних можливостей людини;

➤ виконувати ці обов'язки мають фахівці, які здатні на високому професійному рівні здійснювати **наступні** (такі) види діяльності; викладач виконує **наступні** функції; обов'язкові умови організації інтерактивного навчання **наступні**; серед особливостей було визначено **наступні**;

➤ один з таких **напрямків** (напрямів) – це **задачі** (завдання) приведення різнорозмірних показників до єдиної шкали; попит на фахівців комп'ютерного **напряму**; можна виділити такі **напрямки** роботи в закладах освіти щодо **попередження** (запобігання) складних життєвих обставин у здобувачів освіти; у закладах освіти навчається/виховується досить велика

кількість дітей пільгових категорій, яким необхідна додаткова соціальна підтримка з метою **попередження** потрапляння їх в складні життєві обставини;

➤ діють різні обмеження в кожному регіоні в залежності від (залежно від) епідеміологічної ситуації;

➤ безрозмірна шкала, яка має вид (вигляд);

➤ площа буде являтися (є, буде) узагальненою оцінкою об'єкту;

➤ наведені результати досліджень направлені (спрямовані) на ефективне вирішення питань колювання вантажу; освітні заклади, які вирішують це складне завдання;

➤ потреба в кваліфікованих робітниках в області (сфері, галузі, царині) інформаційно-комунікаційних технологій; формуються компетентності в області базових інформаційно-комунікаційних технологій; різні області науки і техніки;

➤ задля досягнення цілі (мети) ООН необхідні спільні дії влади, правоохоронних органів та громадськості;

➤ надавачі соціальних послуг мають або сторінку в соціальних мережах, або офіційний вебсайт своєї установи, що складає (становить) 30 % від загальної кількості;

➤ зміни суттєво впливають на трансформацію змісту освіти та призводять (приводять) до його мінливості впродовж усього терміну навчання;

➤ у дослідженні прийняли (взяли) участь 39 осіб чоловічої та жіночої статі;

➤ дослідження динаміки задач (складання) завдань тощо.

Як бачимо, усі наведені приклади містять порушення лексичної мовної норми. Запобігти появі таких помилок можна завдяки роботі з тлумачними словниками [5, 6]. Також на практичному занятті на численних прикладах запропоновано ґрунтовний аналіз полісемії, синонімії, омонімії, паронімії, проведено паралелі між їхнім функціонуванням цих мовних явищ у звичайному й науковому мовленні.

Три наступні практичні заняття покликані формувати в здобувачів морфологічну та синтаксичну компетентність. Така кількість занять зумовлена поширеністю граматичних помилок, а отже, потребою ретельного й ґрунтовного опрацювання порушень. Матеріал занять організований відповідно до розподілу на частини мови. Так, на першому практичному занятті цього блоку

повторюємо іменник (число іменників, труднощі визначення роду іменників, складні випадки відмінювання: родовий відмінок однини чоловічого роду іменників II відміни, давальний та кличний відмінки). У правописі закінчень іменників найчастіше виникають труднощі під час вибору потрібної словоформи з-поміж іменників чоловічого роду II відміни у родовому відмінку однини, про що можуть свідчити такі помилки:

➤ пропонується методика визначення узагальненого показника якості об'єкту;

➤ проведено дослідження дозволяє досягти прогреса;

➤ визначено роль методів синтеза й аналіза в професійному розвитку сучасного спеціаліста;

➤ інженер-педагог вміє самостійно визначити зміст нового навчального предмету тощо.

Це пов'язано з розрізненням значеннєвих груп іменників. Для докладного опрацювання цієї важливої теми необхідно переглянути правила [12, с. 112 – 118], обов'язково виконати тренувальні вправи [11, с. 18]. Також здобувачі мають бути ознайомлені з відповідними словникарськими працями, щоб завжди мати змогу перевірити себе: у тлумачних словниках [5, 6] кожен іменник подано із закінченням родового відмінка; електронний ресурс «Словники України online» [7] містить морфологічні парадигми всіх слів, зокрема іменників; корисним буде ознайомлення із словникарською працею «Дзвона чи дзвону? або –а (-я) чи –у (-ю) в родовому відмінку. Словник-довідник» [2].

На цьому ж практичному занятті говоримо й про механізм утворення синтетичної та аналітичної форм ступенів порівняння прикметників та їх функціонування в науковому мовленні [9, 12], щоб запобігти появі конструкцій типу **найбільш вірогідніший, більш вагомий, самий актуальний** тощо.

Друге практичне заняття присвячене числівникам, зокрема типовим помилкам у відмінюванні, також узгодженню з іменниками, під час проведення якого так само актуальним є й опрацювання теорії [9, 12], і тренувальні вправи [11, с. 19 – 20]. Акцентуємо також інтернет-ресурс, який, як уже було зазначено, містить морфологічні парадигми всіх слів, зокрема числівників [7]. На цьому ж практичному занятті окрему увагу

слід приділити стилістичній ролі займенників, адже під час їхнього використання в текстах, зокрема наукових, може виникнути змістова неясність. Констатуємо, що більшість здобувачів не звертають на це уваги, тому це питання потребує ретельного опрацювання [11, с. 19]. Якщо займенник співвідноситься за родом і числом з кількома іменниками, спостерігаємо таке:

➤ Зростання професіоналізму студента розглядають як розширення його (професіоналізму чи студента) предметних знань, здібностей, професійних намірів.

➤ Розглянуто ряд сучасних наукових робіт, пов'язаних з оцінюванням якості продукції, процесів та послуг, визначено їхні (наукові роботи чи процеси та послуги) недоліки та можливі межі застосування.

➤ Тому при підготовці майбутніх фахівців у закладах фахової передвищої освіти необхідно активізувати їх (фахівців чи закладів) пізнавальну діяльність у процесі навчання через інноваційні технології.

➤ Проведено розгляд статистичних даних щодо кількості дітей пільгових категорій, які (статистичні дані, діти чи пільгові категорії) перебували на обліку у закладах освіти та Службі у справах дітей.

➤ Слід відзначити особливе значення вчителів закладів загальної середньої освіти та вихователів закладів дошкільної освіти, які мають безпосередню взаємодію з дітьми та батьками, які (діти чи батьки) можуть оперативно відреагувати і повідомити про випадки насильства в родині.

➤ На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається неминучий процес цифрової трансформації, який (етап чи процес) відбувається в усьому світі.

➤ Проведена робота стала основою розроблення алгоритму моніторингових досліджень у спеціалізованому закладі загальної середньої освіти, який (алгоритм чи заклад) складається з таких кроків.

➤ Однією з проблем сучасної вищої освіти є створення умов для здобувачів, які (умови чи здобувачі) сприятимуть розвитку їхніх (так само) творчих здібностей тощо.

Третє практичне заняття цього циклу передбачає опрацювання дієслівних форм [11, с. 20], адже часто в роботах здобувачів знаходимо некоректні форми дієприкметників:

➤ проведено аналіз існуючих (наявних, актуальних) наукових підходів; існуючі способи зменшення розгойдування

вантажу; профілактика є результативнішою, ніж подолання існуючих труднощів;

➤ ступінь використання учнями розвиваючих (розвивальних) можливостей;

➤ гасіння сферичних коливань, яке відбувається за рахунок компенсуючих (компенсувальних) рухів стріли;

➤ винахід забезпечує надійний та ефективний керуючий (керувальний) процес для управління коливанням вантажу;

➤ пішоходи мають носити одяг зі світловідбиваючими (світловідбивальними) елементами в темний час доби тощо.

На окрему увагу заслуговує вживання дієприслівникових зворотів, які, як відомо, не можуть поєднуватися з безособовими реченнями, як-от:

➤ Запропоновано покроковий алгоритм визначення узагальненого показника якості об'єкту кваліметрії різної природи, застосовуючи інтегрування методом трапецій.

➤ Порівнюючи педагогічну підготовку, було визначено.

➤ Розглянуто спосіб підвищення стійкості до перекидання мобільного крана, враховуючи коливання корисного навантаження.

Також слід пам'ятати, що в реченнях з дієприслівником може бути лише один діяч, якого стосуються дві дії, позначувані дієсловом-присудком і власне дієприслівником. У наведених нижче прикладах ця вимога порушена, адже фіксуємо два діячі:

➤ Беручи платформу як базовий рівень, прямокутні координати з віссю X, Y - та Z встановлюються на перетині з центральною віссю обертання.

➤ Виходячи з суті ключових компетентностей, правомірним є такий висновок.

На цьому ж занятті аналізуємо синтаксис наукового мовлення (порядок слів у реченні, однорідні члени речення, координація присудка з підметом, складні випадки керування), а також особливості творення та використання приєменникових конструкцій [9; 11, с. 20 – 21], щоб запобігти появі таких словосполучень і речень:

➤ тому зі студентами доцільно обговорювати невідкладну допомогу та навчати її прийомам (прийомів); основною метою інноваційних технологій в навчальному процесі є навчання практичному оволодінню інформаційних знань (практичного

оволодіння); виникає потреба в підготовці викладачів для навчання робітничим професіям (робітничих професій);

➤ медіаосвітній інформаційний просторі створює нам умови для отримання необхідної інформації з будь-якої точки світу (з будь-якої точки);

➤ новини зі статей, газет і журналів по фаховій (фахової) спрямованості;

➤ опанування теоретичними знаннями, засобами (знань, засобів) хмарних технологій;

➤ розподіл досліджуваної групи по типам (за типами) особистостей;

➤ згідно умов (згідно з умовами) проведеного дослідження;

➤ у переважній більшості (у більшості або переважній кількості) методик тощо.

Також надзвичайно важливим питанням є формування орфографічної компетентності. Певна річ, ідеться не про повторення шкільної програми. Увагу зосереджено на розгляді змін в написанні слів згідно з новою редакцією «Українського правопису» [12], адже всі здобувачі навчалися ще за старою. У наукових текстах знаходимо таке:

➤ метод проектного (проектного) навчання;

➤ STEM проекти (STEM-проекти);

➤ аддикція (адикція);

➤ особистісно-орієнтований

(особистісно орієнтований) підхід у навчанні;

➤ веб-сайт; веб-технології та веб-дизайн; веб-програмування (частку веб-пишемо разом);

➤ професійно-орієнтовані (професійно орієнтовані) дисципліни;

➤ діти із сімей внутрішньо-переміщених (внутрішньо переміщених) осіб;

➤ систему комунікаційної діяльності в Інтернеті (інтернеті); пошук інформації в Інтернеті;

➤ самостійне навчання за допомогою веб-квестів (вебквестів) та медіа-засобів (медіазасобів);

➤ перебування дітей в цих закладах іноді доходить до півроку (пів року);

➤ було використано загально теоретичні (загальнотеоретичні) методи дослідження;

➤ переглянути відео-лекцію (відеолекцію) або презентацію.

Щоб унеможливити появу орфографічних помилок, на практичному занятті здійснено стислий огляд змін [8],

запропоновано вправи, розв'язання яких сприятиме формуванню стійких правописних навичок [11, с. 17, 36].

Надзвичайно важливою є тема «Мовна система наукового стилю», адже тексти молодих науковців рясніють типовими для російського наукового стилю конструкціями. Тому ключову увагу і на лекційному, і на практичному занятті має бути приділено найхарактернішим відмінностям українського наукового стилю від російського. Ідеться, зокрема, про такі важливі правила [9, с.110 – 114]:

1. Дієслівний спосіб позначання процесів замість іменникового, традиційного для російського офіційно-ділового та наукового стилю.

Як відомо, укладаючи науковий текст, треба скрізь, де це можливо, уникати нагромадження віддієслівних іменників на **-ння**, уживаючи замість них відповідні дієслова, натомість спостерігаємо таке:

➤ здійснення прогнозування розвитку найважливіших процесів в освітньо-розвивальному середовищі закладу освіти;

➤ це зробило можливим обґрунтування проблеми підвищення якості навчальної діяльності в процесі вивчення педагогічних дисциплін, розв'язання якої можливо за допомогою активізації навчальної діяльності здобувачів.

2. Мовні конструкції дієслово + віддієслівний іменник, що не становлять усталених дієслівно-іменникових зворотів.

Наукові праці рясніють конструкціями **дієслово + віддієслівний іменник**, що описують дію двома словами: дієсловом, яке вказує тільки те, що щось відбувається, і віддієслівним іменником-додатком, який показує, що саме відбувається. Рекомендовано замість таких мовних конструкцій, що не становлять усталених дієслівно-іменникових сполук, уживати природніший для української мови й економніший засіб позначання присудка – дієслово, наприклад:

➤ виконати огляд опублікованих джерел (оглянути);

➤ здійснити вимірювання показників (виміряти);

➤ забезпечувати безпеку громадян (убезпечувати);

➤ займатися досліджуванням (досліджувати).

3. Переважання активних конструкцій над пасивними.

Пасивні конструкції з дієсловами на -ся є штучними й неприродними. У реченні суб'єкт дії повинен бути підметом, об'єкт дії – додатком, а присудок описувати дію підмета, спрямовану на об'єкт. У наведених нижче реченнях це правило порушене:

➤ Питання професійної самоосвіти розкриті в працях О. Василюшиною, О. Іоновою, І. Зязюном й іншими.

➤ Авторами використовувався ще один вид залежностей для тримання оцінки показників якості на безрозмірній шкалі.

➤ Серед обраних нами для вивчення тем є травматизм як одна з десяти головних причин передчасної смерті людей у світі.

➤ Проблеми методів оцінювання соціальної послуги соціального супроводу сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, вивчалися В. Лютим, К. Гаврилюком.

➤ З метою відображення сучасного стану справ на загальнодержавному рівні нами детально вивчено нормативно-правову базу України.

➤ У зв'язку з цим Урядом України вносяться зміни до попередніх нормативно-правових актів.

➤ Нами проведено аналіз статистичних даних щодо кількості дітей пільгових категорій.

➤ У разі існування вакансії цієї посади керівниками шкіл видається наказ «Про призначення громадського вихователя».

➤ Відповідно до цього директорами закладів дошкільної освіти наказом призначається громадський вихователь.

➤ Сучасними вченими за останні роки приділено багато уваги питанню діджиталізації в освіті.

➤ Авторами зазначено, що саме учитель адаптує дітей до освітнього середовища.

➤ І. Толмачовою показана важливість сформованості медіакомпетентності у майбутніх учителів.

➤ Теоретичний матеріал при такій моделі навчання вивчається самостійно студентами до початку заняття.

➤ Для проведення моніторингу нами пропонуються організаційні заходи тощо.

4. Безособові конструкції на -но, -то.

Уживаючи безособові конструкції на -но, -то, автори досить часто допускають помилки, уводячи до їхнього опису виконавця дії, позначаючи його іменником чи

займенником у формі орудного відмінка. Проте безособову форму дієслова на -но, -то можна вживати лише в реченнях, де не зазначено виконавця дії. Порушення фіксуємо у таких конструкціях:

➤ Т.Бінківською та Н.Глуховою обґрунтовано механізми державного управління системою надання соціальних послуг.

➤ Науковцями досить широко досліджено поняття активізації навчальної діяльності.

➤ Результати дисертаційного дослідження отримано автором самостійно в повному обсязі тощо.

5. Дія, подія та наслідок події.

Як відомо, українські віддієслівні іменники зберігають розмежування за видовою ознакою. Якщо, наприклад, ідеться про процес, треба використовувати іменники *оцінювання* й *оцінення*, якщо ж про результат – тоді вживаємо іменник *оцінка*. Так само *розтягування*, *розтягнення* і *розтяг*; *повертання*, *повернення* і *поворот* тощо. Ігнорування цього правила бачимо в таких конструкціях:

➤ оцінка ефективності та повноти реалізації методичного забезпечення освітнього процесу;

➤ результати можуть бути використані під час розробки та реалізації програми підтримки;

➤ технологія обробки графічної інформації; обробка та аналіз отриманих даних;

➤ переробка інформації в процесі розв'язання задач;

➤ організує аналіз та оцінку результативності та ефективності процесу самовизначення;

➤ перспективним напрямом є розробка оптимального нелінійного закону керування;

➤ створено автоматизовану інформаційно-телекомунікаційну систему, призначену для збору, зберігання і використання даних; постійний систематичний збір результатів діяльності педагогів, учнів та їхніх батьків.

На кожному занятті принагідно говоримо про милозвучність, адже спостерігаємо й такі мовні огріхи:

➤ покращенням в сприйнятті своїх емоцій;

➤ системне запровадження у закладах вищої освіти;

➤ приїжджають в рамках програм академічної мобільності;

➤ сутність роботи полягає у теоретичному дослідженні;

➤ однак в роботі основна увага приділялася дослідженню стрілових систем;

➤ підвищується ефективність гасіння коливаль в двох взаємно вертикальних площинах;

➤ з загальної кількості ДТП більше 40 % стається унаслідок порушення правил маневрування.

Аналізуючи стилістичне оформлення наукових праць, констатуємо також значну кількість росіянізмів, явище плеоназму, наприклад:

➤ на сьогоднішній день (на сьогодні) їхні навчальні можливості обмежені;

➤ 60% вільних вакансій (вакансій) на ринку праці стосується комп'ютерної галузі;

➤ даний (цей, такий) аспект дослідження докладно висвітлено в авторській праці; даний тип освітнього середовища; даний параметр; даний блок; закон враховує всі ступені свободи даної системи і всі стани моделі для керування крана в бік бажаного еталона; даний вид освітньої діяльності доцільно закріпити самостійною роботою студентів у робочих зошитах; різні аспекти даного підходу;

➤ у відповідності до (відповідно до) реалій сьогодення майбутньому спеціалісту потрібна не лише інженерна, а й педагогічна підготовка; дослідження проводилося у відповідності до науково-дослідної роботи; у відповідності до вимог до науково-педагогічного дослідження;

➤ з'ясування причинно-наслідкових (причиново-наслідкових) зв'язків між рішеннями та результатами;

➤ звертає на себе увагу різке перевищення кількості осіб в групі ризику в порівнянні (порівняно) з даними літератури; професійна підготовка інженера-педагога в порівнянні з інженерами;

➤ так як (оскільки) оцінки одиничних показників шкідливих чинників мають однакову шкалу вимірювання; так як ця залежність характеризується принципом симетрії;

➤ дорожньо-транспортні пригоди несуть збитки (завдають збитків) державам у розмірі від 3 до 5 % ВВП;

➤ співставлення (зіставлення) запланованого та отриманого результату навчальної діяльності;

➤ протиріччя (суперечність) пояснюється тим, що інженерно-педагогічна спеціальність є поєднанням гуманітарного і технічного типів праці; виникає протиріччя;

➤ інженер-комп'ютерщик (комп'ютерник);

➤ транзитне підтримане проживання/учбова (навчальна) соціальна квартира тощо.

Рясніють наукові тексти й невинуватими повторами:

➤ Знання про причини вживання наркотиків стає усе більш актуальним і загальнозначущим, зважаючи на недостатній рівень знань про особливості психічного статусу хворих.

➤ Виявлення та корегування підвищеного рівня тривожності є одним з найважливіших завдань реабілітації. Без виконання цих завдань важко говорити про ефективне оздоровлення.

➤ Проведемо аналіз поняття роль у соціально-психологічному аспекті. Аналіз наукових джерел дозволив виявити різні підходи.

➤ Далі розглянемо поняття «ментор», що має багато спільного з поняттям «тьютор». Це близькі, але не тотожні поняття.

➤ Підйомні механізми з вантажозахоплювальним пристроєм на стрілі набули широкого поширення.

➤ У результаті проведеного аналізу було виявлено, що існує ряд невіршених задач, рішення яких могло би надати можливість розробляти нові практичні методики.

➤ У результаті проведених досліджень були отримані 5 залежностей, за допомогою яких можна отримувати оцінки показників якості.

➤ Різноманітні способи зменшення коливаль вантажу можуть значно вплинути на підвищення продуктивності робіт та забезпечити додаткову безпеку.

➤ Водій за кермом транспортного засобу не має бути нетверезим та перевтомленим, має бути уважним, зосередженим на керуванні та дорожній ситуації. Транспортний засіб має бути технічно справним. Пасажири не мають відволікати водія від керування.

➤ Отже, для обґрунтування поняття педагогічні умови в контексті вирішення проблем активізації, доцільно здійснити багатоаспектний аналіз цього поняття в контексті його вживання в науковій літературі та педагогічній практиці.

Бачити ці та інші стилістичні недоліки й не припускати таких помилок здобувачі вчаться протягом усього курсу. Проте остаточно говорити про формування відповідних навичок, досягнення мети й результатів навчання можна на матеріалі індивідуальної науково-дослідної роботи за темою дисертації, яку здобувачі готують й захищають наприкінці курсу.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити такі висновки. Без глибокого знання мови сучасний науковець не зможе виконувати складні професійні завдання. Формувати «мовне чуття», важливий і

суттєвий показник інтелектуального рівня та загальної культури науковця, покликана нормативна дисципліна «Українське наукове мовлення». Переконані, що набуті здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії філологічні знання протягом опанування курсу сприятимуть підвищенню загальної мовленнєвої культури як майбутньої наукової еліти, так і суспільства в цілому.

Перспективи подальших досліджень.

Перспективним вважаємо подальше поглиблене вивчення поняття мовнокомунікативної компетентності та її формування в здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Коваль А. П. Науковий стиль української літературної мови. Структура наукового тексту / А. П. Коваль. – Київ : КДУ, 1970. – 307 с.

2. Лозова Н. Є. Дзвона чи дзвону? або -а (-я) чи -у (-ю) в родовому відмінку : слов.-довід. [Електронний ресурс] / Н. Є. Лозова, В. Б. Фридак. – Київ : Наук. думка, 2007. – Режим доступу : <http://rodovuyi-vidminok.wikidot.com/about> (дата звернення 03.01.2022р.). – Назва з екрана.

3. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. / Г. С. Онуфрієнко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2021. – 426 с.

4. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. / О. М. Семенов. – Київ : Академія, 2012. – 216 с.

5. Словник української мови [Електронний ресурс] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні] ; редкол. : І. К. Білодід (голова) [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1970–1980. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>. (дата звернення 05.01.2022). – Назва з екрана.

6. Словник української мови online. Т. 1-11 [Електронний ресурс] // Український мовно-інформаційний фонд НАН України Київ, 2015-2021. – Режим доступу : <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>. (дата звернення 05.01.2022р.). – Назва з екрана.

7. Словники України online [Електронний ресурс] // Український лінгвістичний портал. – Електрон. дані. – [К., 2008]. – Режим доступу : <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>. (дата звернення 07.01.2022р.). – Назва з екрана.

8. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf> (дата звернення 03.01.2022р.).

9. Сукачова Г. П. Українське фахове мовлення : навч.-метод. посіб. для студ. денної та заоч. форм навч. інж. та інж.-пед. спец. / Г. П. Сукачова, О. В. Чуєшкова ; Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2016. – 160 с.

10. Українське наукове мовлення : конспект лекцій для здобувачів освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» денної, вечірньої та заочної

форм навчання спец. : 011 Освітні, педагогічні науки; 015 Проф. освіта (за спеціалізаціями); 053 Психологія; 073 Менеджмент; 113 Прикладна математика; 133 Галузеве машинобудування; 152 Метрологія та інформаційно-вимірвальна техніка / Укр. інж.-пед. акад. ; упоряд. О. В. Чуєшкова. – Харків : УПА, 2021. – 53 с.

11. Українське наукове мовлення : метод. вказ. до проведення практик занять для здобувачів ОС «доктор філософії» денної, вечірньої та заочної форм здобуття освіти спец. : 011 Освітні, педагогічні науки; 015 Проф. освіта (за спеціалізаціями); 053 Психологія; 073 Менеджмент; 113 Прикладна математика; 133 Галузеве машинобудування; 152 Метрологія та інформаційно-вимірвальна техніка / Укр. інж.-пед. акад. ; упоряд. О. В. Чуєшкова. – Харків : УПА, 2021. – 42 с.

12. Український правопис [Електронний ресурс] / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; Ін-т української мови. – Київ : Наукова думка, 2019. – Режим доступу : <http://www.inmo.org.ua/news/український-правопис.-електронна-версія-офіційного-видання.html> (дата звернення 05.01.2022р.).

References

1. Koval, AP 1970, *Naukovyi styl ukrainskoi literaturnoi movy. Struktura naukovoho tekstu*, Kyivskiy derzhavnyi universytet, Kyiv.

2. Lozova, NYe & Frydak, VB 2007, *Dzvonachydzvonu? abo -a (-ia) chy -u (-iu) v rodovomuvidminku*, Naukova dumka, Kyiv, viewed 03 January 2022, <<http://rodovuyi-vidminok.wikidot.com/about>>.

3. Onufrienko, HS 2021, *Naukovyi styl ukrainskoi movy*, Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv.

4. Semenov, OM 2012, *Kultura naukovoi ukrainskoi movy*, Akademiia, Kyiv.

5. Akademiia nauk Ukrainkoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliki & Instytut movoznavstva imeni OO Potebni 1907-1980, *Slovnnyk ukrainskoi movy*, Naukova dumka, Kyiv, viewed 05 January 2022, <<http://sum.in.ua/>>.

6. Ukrainskiyi movno-informatsiyniyi fond NAN Ukrainy 2015-2021, *Slovnnyk ukrainskoi movy online*,

vol. 1-11, Kyiv, viewed 05 January 2022, <<https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>>.

7. Sloynyky Ukrainy online 2008 , viewed 07 January 2022, <<http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>>.

8. Styslyi ohliad osnovnykh zmin u novii redaktsii Ukrainskoho pravopysu 2019, viewed 03 January 2022, <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>>

9. Sukachova, HP, Chuieshkova, OV & Sukachova, HP 2016, *Ukrainske fakhove movlennia*,

Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv.

10. Chuieshkova, OV (comp.) 2021, *Ukrainske naukove movlennia : konspekt leksii dlia zdobuvachiv*

osvitno-naukovoho stupenia doktor filosofii dennoi, vechirnoi ta zaochnoi form navchannia, Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv.

11. Chuieshkova, OV (comp.) 2021, *Ukrainske naukove movlennia : metodychni vkazivky do provedennia praktychnykh zaniat dlia zdobuvachiv OS doktor filosofii dennoi, vechirnoi ta zaochnoi form zdobuttia osvity*, Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv.

12. Natsionalna akademiia nauk Ukrainy, Instytut movoznavstva imeni OO Potebni & Instytut ukrainskoi movy 2019, *Ukrainskyi pravopys*, Naukova dumka, Kyiv, viewed 05 January 2022, <<http://www.inmo.org.ua/news/ukrainskyi-pravopys.-elektronna-versiia-ofitsiinoho-vydannia.html>>.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2022 р.